

Д. Пазенко,
курсант Національної академії
внутрішніх справ України, м. Київ

ЗАГАЛЬНОПРАВОВІ ТА ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАХОДИ РЕГУЛЮВАННЯ ОБІГУ І ВЖИВАННЯ НАРКОТИКІВ : МІЖНАРОДНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ НА ТЛІ ВІТЧИЗНЯНОЇ ПРАВОВОЇ ОЦІНКИ

Загальноправові та організаційні заходи регулювання обігу наркотиків, психотропних речовин, їх аналогів і прекурсорів, а також заходи організації та спрямування антинаркотичної політики, перш за все отримують свій вираз в профілактичних заходах, які, в переважній більшості, полягатимуть як в суто правовій регламентації і розробці норм чинного законодавства стосовно наркозалежних осіб і всіх дій, пов'язаних з обігом наркотиків, так і в функціональних особливостях та інших аспектах діяльності відповідних установ, органів державної влади і управління, включаючи правоохоронні. Достатньо вагомий внесок як джерела потрібної інформації надало типове законодавство, яке було розроблено Програмою Організації Об'єднаних Націй по міжнародному контролю за наркотиками (ЮНДКП), було ухвалене в 1996 році на нараді групи міжнародних експертів, яка проходила у Відні (Австрія). Воно також встановлює мінімальні обов'язкові положення для включення в національні кримінальні кодекси. І хоча останні носять виключно дорадчий характер, а багато з них, виходячи із предмету і способів власного правового регулювання, навряд чи повинні знайти своє відображення саме в чинному кримінальному законодавстві, деякі з них потребують свого висвітлення і повинні враховуватись при прийнятті нормативно-правових актів про особливий порядок обігу наркотичних речовин, осіб, які зловживають ними, та деякі проблемні питання, що виникають у зв'язку з цим. Ось деякі з них :

➤ умисне додання наркотиків або їх аналогів в продукти харчування або напої без відома споживачів. Тут мова йдеться про окрему норму Кримінального кодексу з конкретно визначеною санкцією за вказане діяння. Єдине, що на наш погляд заслуговує на доповнення, це визначення настання відповідних наслідків в процесі вживання зазначеної продукції як обов'язкової ознаки даного складу;

➤ несе відповідальність організатор або інша відповідальна за проведення масового або видовищного заходу (міроприємства) особа, яка не вжила необхідних заходів для попередження вживання наркотичних речовин, незалежно від того, чи була небезпека подібного вживання і чи знала про неї ця особа, а також при наявності цієї інформації. Безперечно, є законодавчо зваженим факт встановлення відповідальності не тільки для безпосередніх розповсюджувачів наркотичних засобів, а й для керівництва організаторів масових видовищ, зібрань, концертів та інших молодіжних акцій. Стаття 316 Кримінального кодексу України встановлює 4 види місць масового перебування громадян, публічне вживання наркотичних засобів в яких карається законом:

- місця,що призначені для проведення навчальних заходів;
- місця,що призначені для проведення спортивних заходів;
- місця,що призначені для проведення культурних заходів;
- інші місця масового перебування громадян.

Згідно до запропонованої класифікації можна дещо конкретизувати сфери і місця проведення відповідних заходів,визначити відповідальних за це осіб, але, на наш погляд, при обов'язковій обізнаності цих осіб про загрозу або потенційну можливість вживання наркотичних засобів за наявності необхідної для цього інформації, яка може виражатись в наступному :

✓ встановлення фактів незаконного вживання та збуту наркотичних засобів при проведенні раніше аналогічних заходів;

✓ наявність будь-яких наслідків або заподіяної, немедичним вживанням наркотичних речовин та їх розповсюдженням, шкоди, які були відомі організаторам проведення акції ;

✓ результати правоохоронної діяльності (вилучення наркотичних засобів, встановлення осіб, які займаються їх збутом, виявлення причин і умов, що сприяють вживанню наркотиків та вчиненню злочинів, пов'язаних з ними – загальне розташування місця проведення масового заходу і час його проведення,контингент осіб,які його відвідують, наявність спеціально розташованих або зручних місць для збуту,вживання наркотичних засобів на території проведення міроприємства чи акції, недостатній контроль за немедичним вживанням чи розповсюдженням наркотичних засобів,психотропних речовин,їх аналогів і прекурсорів під час проведення заходу на території його проведення або неподалік від неї, виявлення правоохоронними органами або органами служби безпеки відповідної установи фактів вчинення злочинів чи інших правопорушень особами в стані наркотичного сп'яніння).

➤ залишення післяін'єкційного шприца в таких місцях або в таких умовах, в яких існує небезпека для здоров'я інших осіб.При чому подібне положення відіграватиме як вагоме загальнопрофілактичне значення, так і гігієнічно-захисне, окрім цього, воно дещо вплине і на місця самого вживання наркотиків,на стан здоров'я інших наркозалежних осіб або осіб суто випадкових.Щодо визначення місць і умов, в яких існує небезпека для здоров'я інших осіб, то пропонуються наступні :

Місця, в яких існує небезпека для здоров'я інших осіб – місця, що призначені для проведення навчальних, спортивних, культурних та інших масових заходів, інші місця масового перебування і користування громадян, а так само підприємства, установи і організації, включаючи службові приміщення,прилеглі території та місця загального відвідування працівників і службовців.

Умови, в яких існує небезпека для здоров'я інших осіб – поєднання зовнішніх обставин, обстановки і конкретного місцезнаходження особи з можливістю використання чи отримання засобів,небезпечних в даний момент для його здоров'я.

В. Пясковський,
ад'юнкт Національної академії внутрішніх справ
України, м. Київ

“ТОРГІВЛЯ ЛЮДЬМИ” В КОНТЕКСТІ ПРОБЛЕМАТИКИ ПРАВОВОГО ЗАКРІПЛЕННЯ ПОНЯТТЯ

Конституція України (ст. 21) проголошує, що всі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах. Права і свободи людини є невідчужуваними та непорушними. Вчинення по відношенню до людини злочину є грубим порушенням її прав та свобод.

Серед найбільш порушень прав людини в сучасному світі актуальним є злочин, який має багато назв та облич – “біле рабство”, “торгівля людьми”, “контрабанда людьми”. Багатьом він здається атрибутом далекого минулого – елементом

древньоєгипетської чи римської культури, негритянського рабства чи слов'янського кріпацтва. Насправді, найсучасніші демократії до цього часу не можуть позбавитись цього ганебного явища.

На початку 90-х років минулого століття і Україну спіткала проблема торгівлі людьми. Використовуючи складну економічну ситуацію, високий рівень безробіття та правову недосконалість захисту громадян молодій державі, нечисті на руку ділки почали організовувати кримінальний бізнес - запрошують українських громадян працювати за кордоном, де вони зазнають жорсткої експлуатації, заробляючи великі гроші для організаторів цього бізнесу. Експорт "живого товару" здійснюється в Росію, Туреччину, Італію, Іспанію, Німеччину, колишню Югославію, Угорщину, Грецію, Чехію, Арабські Емірати, Ізраїль, США та інші країни.

З подібними процесами Україна зіткнулася вперше, тому ще невідпрацьовані ефективні засоби протидії їм, не вистачає об'єктивних оцінок та аналізу кількісних і якісних характеристик цих процесів.

Боротьба з цим злочином вимагає об'єднання зусиль міжнародної спільноти та громадськості кожної країни.

На міжнародному рівні протягом XX століття була прийнята ціла низка конвенцій, спрямованих на боротьбу та запобігання цьому явищу. Розпочалися відповідні процеси і в Україні: в 1998 році до Кримінального кодексу України включена стаття, яка передбачає кримінальну відповідальність за торгівлю людьми, а в 1999 році Кабінетом Міністрів України прийнято Програму запобігання торгівлі жінками та дітьми.

Щодо самого визначення поняття "торгівля людьми", продовжують вестися дискусії. Якщо подивитися на більшість документів, публікацій, виступів з проблеми, то ми побачимо, що найчастіше використовується поняття "торгівля жінками". Більш того, говорячи про торгівлю людьми, абсолютна більшість користувачів цього терміну веде мову про торгівлю жінками для використання в проституції, порнобізнесі, сексуальній сфері тощо. Такий підхід закріплено в багатьох міжнародних документах.

Гаазька міністерська декларація 1997 року визначає торгівлю жінками як "будь-які дії, спрямовані на легальний або нелегальний ввіз, провіз, перебування або вивіз з території країни жінок з метою їх прибуткової сексуальної експлуатації, з використанням примусу, зокрема насильства, погроз або обману зловживання службовим становищем або іншого тиску, в наслідок якого особа не має ніякого реального та задовільного вибору як тільки скоритися цьому тиску або вчинити протиправним діям". Дане визначення не відповідає сутності цього явища, тому що торгівля людьми не вимагає пересування через кордони. Сьогодні значна частина торгівлі людьми полягає у переміщенні осіб із одного регіону країни в інший. Шкода, яка завдається особам, які переміщуються всередині країни, не є меншою від шкоди, яка заподіюється особам, що перетинають кордони.

Зведення поняття торгівлі людьми до торгівлі жінками характерне і для Конвенції ООН "Про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами" 1949 року³. Маючи в своїй назві поняття "торгівля людьми", вона фактично зводиться до боротьби з торгівлею жінками з метою використання їх в проституції. Це пояснюється тим, що саме торгівля жінками з метою примусового використання в проституції як один з найбільш прибуткових видів бізнесу отримала широке розповсюдження в сучасному світі. Таким чином, створюється враження, що саме торгівля жінками з метою використання в примусовій проституції покриває собою весь феномен торгівлі людьми. Таке сприйняття проблеми стало досить стійким і продовжувало закріплюватись в міжнародних документах, національному законодавстві багатьох країн світу. Насправді поняття "торгівля людьми" охоплює більш широке коло соціальних явищ, тому що об'єктом цього злочину може бути будь-яка особа, незалежно від статі і віку.

Останнє за часом міжнародно-правове визначення торгівлі людьми наводиться в Протоколі про попередження та запобігання торгівлі людьми, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності 2000 року. У відповідності до статті 3 цього Протоколу торгівля людьми означає "здійснення з метою експлуатації вербування, перевезення, передачі, переховування або отримання людей шляхом погрози силою або її застосування чи інших форм примушування, викрадення, шахрайства, обману, зловживання владою чи уязвимістю положення, або шляхом підкупу у вигляді платежів чи вигод, для отримання згоди особи, яка контролює іншу особу"⁴.

В чинному законодавстві України поняття "торгівля людьми" закріплене в статті 149 Кримінального кодексу України 2001 року як "продаж, інша оплатна передача людини, а так само здійснення стосовно неї будь-якої іншої незаконної угоди, пов'язаної із законним чи незаконним переміщенням за її згодою або без згоди через державний кордон України для подальшого продажу чи іншої передачі іншій особі (особам) з метою сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, втягнення у злочинну діяльність, залучення в боргову кабалу, усиновлення (удочеріння) в комерційних цілях, використання у збройних конфліктах, експлуатації її праці"⁵.

Як видно з визначення, переміщення через державний кордон потерпілої особи є обов'язковою ознакою лише однієї із трьох форм торгівлі людьми, а не усіх, що відповідає сучасному міжнародно-правовому розумінню суті цього явища.

Найбільш повне, на нашу думку, визначення цього явища дається в Правозахисних стандартах ставлення до жертв торгівлі людьми 1999 року, розроблених неурядовими організаціями: Всесвітнім альянсом проти торгівлі жінками (Таїланд), Фондацією проти торгівлі жінками (Нідерланди) та Міжнародною юридичною групою (США), в відповідності до яких торгівля людьми є "будь-які дії та посягання на дії, спрямовані на добір, перевезення в межах кордонів або за їхні межі, купівлю, продаж, передачу, приймання чи притулювання особи із використанням обману, примусу (включаючи застосування сили чи погрози силою або зловживання службовим становищем) чи боргової кабали з метою поневолення чи тримання такої особи за плату чи без такої у недобровільному рабстві (домашньому сексуальному чи репродуктивному), в умовах примусової чи кріпосної праці або умовах подібних до рабства у будь-якому місці, за винятком місця, де така особа мешкала на час первинного обману, примусу чи боргового поневолення"⁶.

Загальні теоретичні дискусії навколо визначення понять мають суттєві практичні наслідки для формування стратегій боротьби, викоренення та запобігання такому явищу, як торгівля людьми. Нечітке визначення понять призводить до розмитості розуміння, до того, що під одним поняттям розуміються різні явища, що в свою чергу веде до неузгодженості або практичної відсутності дій.

¹ Левченко К.Б. "Торгівля людьми" то "торгівля жінками": проблеми формування термінології сучасних документів // Вісник Університету внутрішніх справ.- Харків, 2000.- №11.- С.24.

² Гаазька міністерська декларація європейських рекомендацій до ефективних заходів по запобіганню та боротьбі з торгівлею жінками з метою сексуальної експлуатації // Довідник з проблем запобігання торгівлі жінками для консультантів "телефонів довіри". - К., 1998. - Вип. 2. - С. 26.

³ Конвенція про боротьбу з торгівлею людьми та експлуатацією проституції третіми особами // Збірка матеріалів з питань боротьби з торгівлею жінками та дітьми. Книга 1. - К., 2000. - С. 161.

⁴ Діяльність органів внутрішніх справ по запобіганню торгівлі людьми. Навчальний посібник. - Київ - Харків.: Видавництво Національного університету внутрішніх справ, 2001. - С. 10-11.

⁵ Кримінальний кодекс України. - К.: Юрінком Інтер, 2001. - С. 72.

⁶ Правозахисні стандарти ставлення до жертв торгівлі людьми // Збірка матеріалів з питань боротьби з торгівлею жінками та дітьми. Книга 2. - К., 2000. - С. 10-11.